

ЦІ НАБЛІЗІЛІСЯ МЫ ДА ІСЦІНЫ?

ГУТАРКА З ГІСТОРЫКАМ І ЛІТАРАТУРАЗНАУЦАМ
Генадзем КІСЯЛЁВЫМ

Было гэта ў сярэдзіне сакавіка. У рэдакцыю завітаў наш даўні аўтар, беларускі вучоны Генадзь Каханоўскі. Убачыўшы ў мяне на стале кніжкі «Пачынальнікі», «Героі і музы», «Расшукваецца класік», спісаныя лісткі паперы, дыктафон, з разуменнем усміхнуўся: «Мусіць з Генадзем Кісялёвым гутарылі! Сапраўды,

юбілей у яго хутка». Усё так жа добразычліва ўсміхаючыся, выказаў свае адносіны да калегі: «Вялікі маўчалынік ён. Маўчыць і працуе. З таго, што ён напісаў, кепскага няма нічога». Прапануем увазе чытачоў інтэрв'ю з гісторыкам і літаратуразнаўцам Генадзем КІСЯЛЁВЫМ, зробленае напярэдадні яго 60-годдзя.

— Генадзь Васільевіч, ваша апошняя кніга «Расшукваецца класік», дзе даследуецца аўтарства выдатных ананімных беларускіх твораў «Тарас на Парнасе» і «Энеіда навыварат», выйшла на рускай мове. Чаму?

— Раней гэтай жа тэме была прысвечана кніжка на беларускай мове «Пошукі імя». Потым адчуў патрэбу напісаць па-руску, бо меў у сваіх даследаваннях пэўныя дасягненні, якімі хацелася падзяліцца з больш шырокім колам чытачоў. Да таго ж мною выкарыстана надзвычай многа рускамоўных дакументаў, якія ў перакладзе страчваюць. Аднак тэма «Тараса» і «Энеіды» — мая любімая тэма, праца над ёю працягваецца. Мяркую выдаць яе з дапаўненнямі, ілюстрацыямі як дыялогію і па-беларуску.

— Як вы прыйшлі да гэтай

тэмы і колькі ўжо часу займаецеся ёю?

— А было гэта так. У пачатку 60-х я прыехаў у Вільню. Спачатку зацікавіўся Кастусём Каліноўскім. Выпусціў дзве кніжкі «Сейбіты вечнага» і «З думай пра Беларусь». Яны былі прыхільна сустрэты публікай, я меў назапашаны матэрыял, і можна было б працягваць гэту тэму, але мяне захапіла новая — аўтарства ананімных паэм. Часам спрабую зразумець, чаму так сталася. Думаю, эпоха Кастуся Каліноўскага для мяне перастала быць таямніцай, а мне захацелася новай таямніцы. Новая тэма быццам язда ў няведанае. Сапраўднае даследаванне, дзе вынікі цяжка прадказаць. Гэтым работа прыцягвала і захапляла. Для навукоўца тэма значыць вельмі многа. Важна

выбраць менавіта тую, якая б адпавядала душэўным схільнасцям чалавека. Тэма падказвае часам і пэўныя жыццёвыя крокі, уплывае на яго ўчынкі, кіруе ім. Скажам, калі я займаўся эпохай Каліноўскага, трэба было жыць у Вільні, бо многае тут з ім звязана, а прыйшла да мяне новая тэма і вымагала, каб я жыў і працаваў у Мінску. Тут у гістарычным архіве змяшчаліся самыя неабходныя для працы матэрыялы. Так у 1972 годзе я з сям'ёй канчаткова пераехаў у Мінск.

— Адразу пасля вайны сярод першых самых неабходных твораў, надрукаваных яшчэ на дрэннай паперы, былі паэмы «Тарас на Парнасе» і «Энеіда навыварат». Вы таксама ставіце іх надзвычай высока?

— Гарманічныя, элеганцкія творы. Асабліва дасканалы «Тарас на Парнасе».

— А ўжо можна сказаць, што іх аўтарства ўстаноўлена ці ёсць яшчэ сумненні?

— Аўтарам «Энеіды» грамадскасць прызнае Вікенція Равінскага. У другім выданні «Хрэстаматыі беларускай літаратуры XIX стагоддзя» пад рэдакцыяй Рагойшы і Лойкі «Энеіда навыварат» друкуецца як твор аўтарскі. Аўтарам «Тараса», як найбольш верагоднае, называецца імя Канстанціна Вераніцына. Ён самы блізкі да таго вобраза, якім даследчыкі цікавіцца ўжо больш за сто гадоў. Яго біяграфія адпавядае нашаму ўяўленню пра аўтара «Тараса на Парнасе». Гэта быў усходні беларус, прыгонны сялянін, які здолеў атрымаць кніжную адукацыю, вучыўся ў гімназіі, у Горы-Горацкай акадэміі, жыў у Пецярбургу, ведаў Булгарына і Грэча. Аднак тут грамадскасць яшчэ поўнасцю не пераканалася ў правільнасці знойдзенага.

— А што вы можаце сказаць пра Вікенція Равінскага?

— Равінскі родам з мелкапамеснай смаленскай шляхты, якая мала чым адрознівалася ад беларускай. Прымаў удзел ва ўсіх важнейшых падзеях 1812 года, а потым удзельнічаў у вызваленчым паходзе рускай арміі на Запад. У адстаўку пайшоў у чыне палкоўніка. Па сваіх душэўных пачуваннях быў бліжэй да дзекабрыстаў, меў узмацненае пачуццё ўласнай годнасці.

[Заканчэнне на 6-й стар.]

ЗЬНІЧ

ГРАХІ ГІСТОРЫІ

[ПАКАЯНЬНЕ АПОШНЯГА ТУТЭЙШАГА]

Палюбі іншыя народы,
як свой уласны...
(З казаньняў сьвятых).

дарую даўнія грахі...

і новай рунню ўстануць

стагоддзяў змрочных і

глухих...
і я дарую братняй Польшчы
яе шляхотным грахі...

...я чую голас успамінаў —
нібы з магілы ўсіх ваякоў:
святшчэнны абавязак сына,
як крыж, цягнуць грахі
бацькоў...

я ўхілюся ад сірэнаў

і падымуся ад сахі...
і я Нямеччыне зьмірэнняй
дарую марсавы грахі...

мне гэты камень не па
сілах...
я падаю... і я маю:
«Не аддавай душу ў магілу...
Ойча, я ворагаў люблю!»

і Дух Сьвяты аблашчыць
сэрца...
як ноч, адыйдзе дух лікі —
і возьме валадарства
сьмерці

...Успаміны сьцішацца сіва,
і голас, жорсткі і суці...
і я нямытае Расіі

мае уласныя грахі...

Жыровічы — Менск, 5—9 лютага 1991 г.

Мінск, 3 красавіка 1991 года. Так пачыналася рабочая раница ў Партызанскім раёне сталіцы. Працоўныя калектывы электратэхнічнага, завода аўтаматычных ліній выйшлі на вуліцу, спыніўшы рух транспарту на некалькі гадзін. Гэта была, відаць, першая ў Беларусі забастоўка, што ўспыхнула стыхійна як пратэст людзей супраць рэзкага павышэння цэн на прадукты харчавання, усе тавары — ад пярэняк для немаўляці да тэлевізара і звычайнай каналы.

А назаўтра, 4 красавіка, рабочыя аўтамабільнага, трактарнага, іншых заводаў Мінска пайшлі па Ленінскім праспекце да Дома ўрада. Іх былі тысячы — змучаных жыццём, даведзеных да адчаю так званай рэформай цэн, якую спецыялісты называюць проста татальным павышэннем, знявераных перабудовай і абцяжарэннямі ўлад паліцыі іх сацыяльнае становішча. Перад Домам урада адбыўся мітынг, на якім гучала асноўнае патрабаванне — павысіць зарплату прапарцыянальна росту цэн.

Хваля забастовак і мітынгаў, пачаўшыся з Партызанскага раёна Мінска, пракацілася па многіх гарадах рэспублікі. І ўсюды гучаў пратэст супраць павышэння цэн, якое, па прагнозах палітыкаў, паставіць за мяжой беднасці 80 мільёнаў савецкіх грамадзян. Але бадай ці не паперадзе эканамічных ставіліся палітычныя патрабаванні: адстаўка прэзідэнта СССР, адстаўка кіраўніцтва і роспуск Вярхоўнага Савета БССР, пазбаўленне правоў Кампарты Беларусі, новыя выбары на шматпартыйнай аснове.

ПЕРАД КАТАСТРОФАЙ

ЗАЯВА ДЗЯРЖБАНКА

Дэфіцыт дзяржаўнага бюджэту СССР ужо перавысіў запланаваны на канец 1991 года ўзровень, склаўшы па выніках першага квартала бягучага года 31,1 мільярда рублёў. Гранічны ўзровень бюджэтнага дэфіцыту на 1991 год быў зацверджаны раней у суме 26,7 мільярда рублёў.

Гэтыя даныя прыведзены ў распаўсюджаным 2 красавіка ў Вярхоўным Савеце СССР пісьме на імя Прэзідэнта М. Гарбачова. Пісьмо падпісана, у прыватнасці, міністрам фінансаў СССР В. Арловым і старшынёй Дзяржбанка СССР В. Герашчанкам.

Калі не будуць прыняты надзвычайныя меры, у другім квартале будзе немагчыма фінансаваць народную гаспадарку, утрымліваць армію і выканаць шэраг дзяржаўных праграм, адмова ад якіх «ставіць краіну перад катастрофай», гаворыцца ў пісьме.

АД СЭРЦА ДА СЭРЦА

ДАРУНАК З РАМАПА

Тэлеграм прынёс паведамленне: 26 сакавіка ў амерыканскім горадзе Рамапа (штат Нью-Йорк) адбылася цырымонія перадачы медыкаментаў для беларускіх дзяцей, пацярпеўшых ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Ад імя рэспублікі дар прыняў пастаянны прадстаўнік Беларускай ССР пры ААН Г. Бураўкін.

Даўнія вузы дружбы звязваюць мінскіх школьнікаў і вучняў з Рамапа. Амерыканскія юнакі і дзяўчаты ўпершыню наведалі сталіцу Савецкай Беларусі ў 1989 годзе і ўжо тады перадалі равеннікам груз лякарстваў. Школьніцаў з-за акіяна прывяў Старшыня Вярхоўнага Савета БССР М. Дземянцей. У верасні мінулага года ён, знаходзячыся ў Нью-Йорку ў сувязі з правядзеннем суветнай сустрэчы ў інтарэсах дзяцей, наведаў Рамапа і сустрэўся з настаўнікамі і вучнямі школы.

Збор сродкаў і набыццё медыкаментаў, агульны кошт якіх склаў мільён долараў, арганізаваў выкладчык гісторыі Дональд Кэрнс. У высакароднай акцыі прынялі ўдзел не толькі школьнікі і іх настаўнікі, але і прадстаўнікі дзелавых колаў, гандлёвых фірм, медыцынска работнікі раёна.

На ўрачыстай цырымоніі ў Рамапа прадстаўнікам школы, кампаній, асобным людзям, якія ўнеслі найбольшы ўклад у збор сродкаў для Беларусі, ад імя пастаяннага прадстаўніцтва БССР пры ААН уручаны спецыяльныя граматы, а таксама нацыянальныя сувеніры.

ПРЫЗНАННЕ

МОЖАМ БЫЦЬ ПЕРШЫМІ

Аб немалых дасягненнях Фізіка-тэхнічнага інстытута АН БССР у галіне металазнаўства гавораць такія факты: тут выданы сотні манаграфій, зроблена больш за дзве тысячы вынаходстваў, распрацоўкі інстытута сталі аб'ектам 27 ліцэнзійных пагадненняў. Рэпутацыю перадавага

У СЕРЫЙНУЮ ВЫТВОРЧАСЦЬ

Вясёлым спадарожнікам у любой кампаніі стане новы касетны стэрэафонічны магнітафон «Беларусь М-310-С», серыйную вытворчасць якога пачаў магільскі доследны завод «Зеніт». Усе электрычныя параметры навінкі падняты на парадак вышэй за апарат, што выпускаўся раней, і даведзены да трэцяй групы складанасці. На плёнцы можна зрабіць мікшыраванне мікрафоннага ходу, гэта значыць на музычную фанэграму запісаць віншаванне ці прамову. У гэтым годзе магільскія прыборабудаўнікі намячаюць выпусціць больш за сто тысяч такіх прайгравальнікаў і магнітафонаў.

НА ЗДЫМКУ: спадабаецца навінка прадпрыемства маладым.

пацвердзіла і пісьмо, што днямі прыйшло сюды Канады.

Дырэктар выдаваемага лонданскім інстытутам металаў часопіса «Міжнародная інфармацыя аб матэрыялах» Дэвід Чэйф наведвае ў ім: «...мы рады прызнаць выдатную ролю вашай арганізацыі ў 1990 годзе ў навукова-даследчай рабоце, звязанай з прагрэсіўнымі матэрыяламі». Ён адзначыў таксама, што вучоныя ФТІ з'яўляюцца аўтарамі значнай калекцыі навукова-тэхнічных артыкулаў у вялікім спісе міжнародных арганізацый, якія вядуць даследаванні ў галіне матэрыялазнаўства. Міжнародны часопіс вырашыў адзначыць лідзіруючую ролю беларускіх вучоных бясплатнай падпіскай на гэты год, якая, у іншым выпадку, каштавала б 13 тысяч долараў.

ІХ ПАЗНАЁМІЎ ФЕСТИВАЛЬ

Афіцыйна гэце свята, што адбылося нядаўна ў Мінску, называлася так: фестываль дружбы вучнёўскай моладзі рэспублікі. Але сабраліся на ім не толькі беларускія хлопчыкі і дзяўчынкі. Гасцямі фестывалю былі вучні з Душанбе, Кіева, расійскага горада Каўрова, Германіі, ЗША. Яны правялі мітынг-рэжыём на мемарыяльным комплексе «Хатынь», арганізавалі свой кірмаш, пабывалі на экскурсіі ў Мінску, удзельнічалі ў рабоце экскурсійных цэнтраў па праблемах міжнароднага дзіцячага руху, правоў дзіцяці, праблемах экалогіі.

НА ЗДЫМКУ: нас пазнаёміў фестываль: Андрэй АБАКУМАЎ з горада Каўрова, дзесяцікласніца НІКОЛЬ з нямецкага горада Тростаў і таджыкскі хлопчык Фархад ТАВАРАЎ.

«Заход за апошні час да нас значна наблізіўся. Зацікаўленасць ёсць двухбаковая. І ўмовы неаблагія. Я маю на ўвазе геаграфічнае становішча рэспублікі, адносна добрыя дарогі, даволі высокі ўзровень кваліфікаванай рабочай сілы. Дадаў бы і адносна палітычную стабільнасць: нацыянальных канфліктаў у Беларусі, дзякую Богу, не прадбачыцца. Калі глядзець гістарычна, то беларусам трэба вяртацца ў Еўропу. Па меры мысліць, жыць — мы ўсё-такі еўрапейцы. Калі браць час Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага, традыцыі мадэбурскага права, той Статут, паводле якога мы жылі, то гэта ж была еўрапейская цывілізацыя. Пэўная гістарычная памяць ёсць.»

«Чого сёння баяцца заходнія інвестары? Іх хваляе нестабільнасць эканамічнай сітуацыі ў дзяржаве (я маю на ўвазе ўвесь Савецкі Саюз). У нас дзейнічаюць адны законы, існуе адна эканамічная тэрыторыя. Гэтая нацыярожанасць аўтаматычна пераносіцца і на Беларусь. Мы не можам даць замежным інвестарам важкіх гарантыяў.»

(П. САДОЎСКИ, Старшыня Камісіі Вярхоўнага Савета БССР па міжнародных справах і знешнеэканамічных сувязях.)

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

◆ За год партыйная арганізацыя Акадэміі навук Беларусі паменшылася на 407 чалавек. Асноўныя прычыны выхаду камуністаў з КПСС — нягода з палітыкай партыі, страата веры ў ідэалы камунізму, неспаслядоўныя дзеянні партыйных лідэраў у час перабудовы, якія прывялі да рэзкага падзення ўзроўню жыцця ў краіне.

◆ Дзяржаўны біялагічны заказнік «Нізоўе Случы» створаны на мяжы двух палескіх раёнаў — Жыткавіцкага і Лунінецкага. Там, дзе Случ уліваецца ў Прыпяць, цяпер нельга праводзіць работы, якія могуць парушыць гідралагічны рэжым. Заказнік займае тэрыторыю больш за 7 тысяч гектараў.

◆ Са 164 выхаванцаў дзіцячых дамоў чарнобыльскай зоны, якія летась адпачывалі ў Торунскім ваяводства ў Польшчы, 29 не вярнуліся дамоў. Са згоды Міністэрства народнай адукацыі БССР яны засталіся ў сям'ях палякаў. Індэксент выклікаў абурэнне грамадскасці, справа разглядалася ў камісіях Вярхоўнага Савета рэспублікі. Але справа не рушыла з месца — дзеці пакуль так і жывуць за мяжой.

◆ Створана дзяржаўная гісторыка-культурная экспедыцыя па выратаванні помнікаў гісторыі і культуры Беларусі ў раёнах, што пацярпелі ад чарнобыльскай катастрофы.

3 ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫІ

АКТ ВЫШЭЙШАЙ ЗГОДЫ

Нядаўна з Масквы вярнулася Камісія па распрацоўцы праекта Саюзнага дагавора, створаная Вярхоўным Саветам БССР. 28 сакавіка некалькі яе членаў, народных дэпутатаў БССР — В. Шаладонаў, намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета БССР, Л. Козік, старшыня Камісіі па эканамічнай рэформе, дасягненню эканамічнай самастойнасці і суверэнітэту рэспублікі, П. Садоўскі, старшыня Камісіі па міжнародных справах і знешнеэканамічных зносінах, М. Слямнёў, старшыня Камісіі па нацыянальнай палітыцы і міжнародна-нацыянальных адносінах, Д. Булахаў, старшыня Камісіі па заканадаўству, сустрэліся з журналістамі.

Уступ да галоўнай тэмы прэс-канферэнцыі В. Шаладонаў пачаў з экскурсіі ў нядаўна праведзены рэфэрэндум, асноўны вынік якога, на яго думку: «Беларускі народ прызнаў, што патрэбен Савецкі Саюз» — першы арыенцір на шляху да падпісання дагавора. Найвышэйшым працэнтам з тых, хто сказаў «так» адноўленаму Саюзу, вызначыліся Гомельская (89,6 працэнта) і Магілёўская (87,7 працэнта) вобласці, якія найбольш пацярпелі ад аварыі на ЧАЭС.

Прамоўца паведаміў, што ў дэбатах па праекту Саюзнага дагавора, якія праводзіліся ў падмаскоўнай Марозаўцы, бралі ўдзел 9 рэспублік і 18 былых аўтаномій. Усё, што было дасягнута, будзе на згодзе. Як і тое, што новы Саюз павінен быць федэратыўнай дзяржавай.

У далейшым гэты праект чакае пільная экспертыза. Зробіць сваё заключэнне Савет Міністраў БССР, будучы працаваць з ім парламенцкія камісіі, ізноў збіраюцца прадстаўнікі рэспублік, каб даць яму аналіз з усімі змяненнямі і дапаўненнямі, падлягае ён абмеркаванню і на сесіі Вярхоўнага Савета БССР. Прамоўца зрабіў акцэнт на тым, што падпісанне Саюзнага дагавора і стабілізуе грамадства, і ўмацуе суверэнітэт і дабрабыт рэспублік, і палепшыць становішча ў краіне.

Па якіх жа пунктах разгараліся найбольш вострыя спрэчкі? У якой атмасферы яны вярнуліся? Як узаемадзеінічалі паміж сабой члены беларускай дэлегацыі? Агульная думка народных дэпутатаў БССР падчас адказу на прыблізна такую групу пытанняў была: дыскусія вялася па ўсіх артыкулах. «Сам пратакол і дакументы паказваюць, якім цяжкім быў гэты працэс. Гэта — акт вышэйшай згоды» (Д. Булахаў). «Сутнасць была не ў тым, каб падпісаць, а каб прыйсці да згоды» (Л. Козік). Дзеля яе дасягнення здаралася, што дэлегацыі саюзных рэспублік, з аднаго боку, і аўтаномій, з другога, вымушаны былі расхадзіцца і шукаць пагаднення паміж сабой. Як высветлілася, доўгая дыскусія завязалася і вакол структуры будучага Вярхоўнага Савета СССР. Узбекістан і Кыргызстан бачылі яго аднапалатным. Аднак дэлегацыі дамовіліся захаваць двухпалатную будову: Савет Саюза і Савет Рэспублік (цяперашні Савет нацыянальнасцей).

Пазіцыю Цэнтра на перамовах Д.Булахаў не расцэньваў як спробу нейкага ціску. І ён той думкі, што адносіны «Цэнтр—рэспублікі» ў рэчышчы падпісання Саюзнага дагавора развіваюцца па формуле «ікс (колькасць рэспублік) + 1». Яго калега П. Садоўскі прытрымліваецца супрацьлеглай думкі: «Мне здаецца, выходзіць наадварот, «1 + ікс», — і прывёў некалькі прыкладаў. Ён жа ахарактарызаваў метады работы беларускіх народных выбарнікаў у Марозаўцы, як дэмакратычныя. Іх, беларускіх дэпутатаў, уклад у агульную справу выглядае даволі значным: аўтарства 25-га артыкула, якога не было ў прэзідэнцкім варыянце, шэраг прапанов і асобных думак, звязаных з тэрытарыяльным суверэнітэтам, праблемаўкай абароннай вытворчасці і г. д. П. Садоўскі заўважыў сярод іншага, што «аб'яўленне вайны і міру павінна адносіцца да сумеснай кампетэнцыі».

Задачы дагавора, функцыі федэрацыі, разгранічэнне пўнамоцтваў імкнўся акрэсліць у сваіх адказах Д. Булахаў:

«... Гэта функцыі новага Саюза, які паўстане на зусім іншай аснове, на іншым прадстаўніцтве саюзных рэспублік. Зусім іншым будзе вага гэтых рэспублік. Галоўная задача дагавора — дакладна і адназначна вызначыць кампетэнцыю СССР, парадак фарміравання... Мы не ў праве рабіць з дзяржавы кісель».

Праблему назвы дагавора Л. Козік палічыў «палітыкенствам». Першапачаткова праект, падпісаны рэспублікамі, прадугледжваў назву «Дагавор аб Саюзе Суверэнных Дзяржаў». Потым на Савеце Федэрацыі яна была зменена і апублікавана як «Саюз Суверэнных Рэспублік».

Гэтую ж акалічнасць, праўда, у іншым ракурсе закрануў і М. Слямнёў: «Калі разглядаць СССР як Саюз Сацыялістычных Рэспублік, то асобныя рэспублікі, у чыім Дэкларацыях аб суверэнітэце слова «сацыялістычная» не ўпамінаецца, могуць проста па фармальным меркаваннях не трапіць у адноўлены Саюз».

«Прынцыпы сацыялізму — гэта самыя гуманныя прынцыпы. Не прынцыпы асуджання трэба, а людзей, якія іх скажваюць», — заўважыў на гэты конт В. Шаладонаў.

Меркаванні і погляды членаў беларускай дэлегацыі, як бачна, былі палярнымі. Аднак гэта, як адзначалася, не перашкодзіла ім усім паставіць свае подпісы пад выніковым дакументам.

Акрамя памянёных, разглядалася на гэтай прэс-канферэнцыі і тэма сацыялагічных даследаванняў у БССР, магчымасць правядзення і рэспубліканскага рэфэрэндуму, гарантыі, якія абяцае падпісанне Саюзнага дагавора беларускаму народу, і многае іншае.

Настуць ШАЛЯСТОВІЧ.

**ЖЛОБІН: ТРЭЦЯЯ ЧАРГА
БЕЛАРУСКАГА МЕТАЛУРГІЧНАГА ЗАВОДА**

Адбыўся ўрачысты пуск трэцяй чаргі Беларускага металургічнага завода, пабудаванага фірмамі Аўстрыі і Італіі.

Гаспадары, у даным выпадку кіраўнікі прадпрыемства і «бацькі» горада, пастараліся зрабіць так, каб гэты дзень запомніўся яго ўдзельнікам. Усё тут было: і дзяўчаты ў нацыянальных касцюмах, і ўрачыстае, пад апладысменты прысутных і ўспышкі фотаапаратаў, пераразанне чырвонай стужкі.

пуск у эксплуатацыю новых магутнасцей у Жлобіне са святам працы, яркай праявай міжнароднага эканамічнага супрацоўніцтва, мне здалося гэта мітынгавым перабольшаннем. Ну, пабудавалі наш цудоўны завод, дзякуй ім за гэта, але навошта такая красамоўнасць. Аднак наступны прамоўца з Аўстрыі, дырэктар акцыянернага таварыства «Аўстрыян Індустрыес» доктар Секіра нечакана развіў гэту тэму ў сусветным маштабе. «Апошнія некалькі месяцаў мы ўважліва сачылі за вайной на Блізкім Усходзе, дзе за

**КАНТРАКТ ВЫКАНАНЫ,
СУПРАЦОЎНІЦТВА ПРАЦЯГВАЕЦЦА**

І грэмела медзь духавага аркестра. Была і даволі працягла экскурсія па тэхналагічнаму цыклу вытворчасці металакорду, у час якой госці, асабліва з нашага боку, маглі на свае вочы пераканацца ў бездакорным выкананні замежнымі фірмамі ўмоў кантракта, палюбавацца чыстымі і светлымі, абсталёванымі сучаснымі станкамі і машынамі вытворчымі карпусамі. Завяршыўся гэты агляд мітынгам савецка-аўстрыйскай дружбы, невялікім канцэртнам мастацкай самадзейнасці.

Карацей, гаспадары здолелі стварыць атмасферу святочнасці. Яна адчувалася і ў настроі замежных спецыялістаў, прадстаўнікоў фірм і дзелавага колаў Аўстрыі і Італіі. У кароткіх інтэрв'ю па ходу экскурсіі, у выступленнях на мітынг, наступнай потым прэс-канферэнцыі яны давалі высокую ацэнку вынікам супрацоўніцтва з нашай краінай.

1 мільён 100 тысяч тон вадкай сталі ў год — такі магчымасці завода. З яе будзе вырабляцца якасны, на ўзроўні лепшых сусветных аналагаў металакорд, іншая дэфіцытная ў нас прадукцыя. Жлобінскі металакорд (ён, груба кажучы, выконвае ролю арматуры ў шыне кола ў аўтамабілі) — канкурэнтаздольны прадукт. Яго можна будзе нямаля прадаваць на экспарт, зарабляць валюту, падкрэслівалі Італьянскія і аўстрыйскія спецыялісты. Бо гэты завод — адзін з буйнейшых, калі не самы буйны ў свеце з падобных прадпрыемстваў. На словах «самы буйны ў свеце» рабілі націск, пэўна, ведаючы нашу былую схільнасць да гігантаманіі.

Ім не прарэчылі, бо «самы» ці «не самы», але выдатны завод пабудавалі. Серафім Афонін, старшыня праўлення канцэрна «Металургпрам» потым назваў трэцюю чаргу палацам, дзе створаны цудоўныя ўмовы працы.

Прымаючы віншаванні, Г. Банфероні, дэпутат Італьянскага парламента, намеснік міністра прамысловасці, зазначыў, што Італія — невялікая краіна ў параўнанні з нашай, але яна адна з перадавых у свеце па выкарыстанню найноўшых тэхналогій. Італія гатова і надалей шмат і плённа супрацоўнічаць з СССР у розных галінах прамысловасці.

Пані Ч. Даніелі, упаўнаважаны дырэктар Італьянскай фірмы «Даніелі», таксама не хавае свайго аптымізму на добрую перспектыву.

— Набыты вопыт супрацоўніцтва, наладжаныя кантакты, дасягнутае ўзаемаразуменне дазваляюць нам думаць аб будучых сумесных праектах. Вядома, ёсць цяжкасці, але не будзем іх баяцца, — гаворыць Ч. Даніелі. Маю спробу высветліць у яе найбольш характэрныя цяжкасці яна дыпламатычна абыходзіць, заўважае толькі, што з набыццём вопыту лягчэй стала вырашаць узнікаючыя праблемы.

Пуск трэцяй чаргі па ішчасліваму выпадку супаў з прыкметнай датай у супрацоўніцтве беларускіх спецыялістаў з замежнымі фірмамі. 10 гадоў назад пачалася работа па будаўніцтву ў Жлобіне металургічнага завода. Свой уклад у ажыццяўленне праекта ўнеслі больш як 2 500 прадстаўнікоў 16 краін свету. Каля 1 000 замежнікаў так ці інакш мелі дачыненне да ўзвядзення завода-гіганта. Таму нездарма старшыня праўлення аўстрыйскай фірмы «Фест-Альпіне» пан Візінгер назваў яго агульным дзіцем інжынераў розных народаў.

Калі М. Вайцянкоў, старшыня Гомельскага аблвыканкома, параўнаў

надзвычай кароткі тэрмін сучаснай ваеннай тэхнікай былі знішчаны заводы, фабрыкі, масты, інфраструктура, карацей кажучы, прамысловыя каштоўнасці, на якія былі затрачаны велізарныя сродкі, праца мільёнаў людзей, — гаварыў доктар Секіра.

— Таму мы з вамі ішчаслівыя людзі, працягваў ён, бо сабраліся тут па стваральнаму выпадку, з нагоды адкрыцця трэцяй чаргі, інакш кажучы, і гэта цудоўна. Міжнароднае цеснае супрацоўніцтва, прыкладам якога з'яўляецца гэты завод, можа служыць супраць сітуацыі, якая склалася на Блізкім Усходзе.

Вядома, як на ўсякім свяце, не было недахопу цёплых пажаданняў і віншаванняў беларускаму народу, жыхарам Жлобіна, працаўнікам, калектыву завода. Прадстаўнік урада Італіі Г. Банфероні выказаў жаданне часцей прыязджаць да нас у СССР, падзяліўся надзеяй, што, магчыма, праз 5-10 гадоў яму таксама давядзецца ўдзельнічаць у адкрыцці такога завода ў СССР. І вельмі хацелася б, каб яго дырэктарам была савецкая жанчына-менеджэр.

Пэўна, такое пажаданне выклікана тым, што ўладальнік фірмы «Даніелі» пані Чэзелія Даніелі, па словах Г. Банфероні, стала ў Італіі сімвалам дзелавага поспеху жанчыны. Яе фірма «Даніелі» разам з аўстрыйскай «Фест-Альпіне» ўнесла асноўны ўклад у будаўніцтва завода.

Пажаданні пажаданнямі, а пакуль яго дырэктарам з'яўляецца Ю. Феакцістаў, паважны мужчына і энергічны кіраўнік. Ужо сёння для Юрыя Васільевіча пасля ўручэння яму сімвалічнага ключа ад комплексу міжземнымі партнёрамі пачаліся будні па асваенню новых магутнасцей, праблемы, праблемы... Не прынята гаварыць пра іх на ўрачыстасцях, але Феакцістаў усё ж закрануў асобна. Гэта, у першую чаргу, чатыры невытворчыя аб'екты, без якіх нельга паўнацэнна эксплуатаваць новы комплекс. Іх спачатку меркавалі будаваць уласнымі сіламі, але калі аглядаўся, то вырашылі, што больш выгадным будзе заключыць кантракт з замежнымі фірмамі.

У. Пілюта, намеснік старшыні Саўміна БССР, таксама заклапочаны будучай работай трэцяй чаргі завода.

— Ужо сёння дырэкцыя завода трэба думаць аб тым, як трымаць у належным стане вытворчыя магутнасці, забяспечыць тэхнічны догляд, ремонт, своєчасовую замену вузлоў і дэталяў у будучыні, абнаўляць прадукцыю і г. д.

Так, за святam прыходзяць будні. Чакаецца, што хутка на металургічным заводзе будзе працаваць 8 тысяч чалавек.

— Завод удыхнуў новае жыццё ў горад, ён памаладзеў, папрыгажэў. Усё не пералічыць. Частка людзей, і немалая, знайшла работу на заводзе, атрымалі жыллё. Прадпрыемства яго шмат будзе, значная частка інфраструктуры горада пабудавана ці рэканструйвана таксама з дапамогай завода. Частка металу, які вырабляецца тут, можа трапіць на патрэбы горада. Будуць гораду ісці і адлічэнні ад яго прыбытку, — гаворыць старшыня гарсавета М. Афанасеў.

Сёння многія надзеі жыхароў Жлобіна на паліпшэнне жыцця звязаны з паспяховай дзейнасцю прадпрыемства. Будзе добра заводу — будзе добра і гораду.

Л. ТУГАРЫН.

ЖАНЧЫНА

Ў МУЖЧЫНСКІМ

КАЛЕКТЫВЕ

Жанчына-дырэктар — з'ява ў нашым жыцці не такая ўжо рэдкая. Але быць дырэктарам у чыста мужчынскім калектыве вадзіцеляў — на гэта, бадай, рашыцца не кожная. І калі шэсць гадоў назад прапанавалі Ліліі Рылушкінай узначаліць у Гомелі грузавы аўтамабільны парк, яна доўга ўзважвала ўсе «за» і «супраць».

Усё працоўнае жыццё Ліліі Антонаўны звязана з аўтакамібатам. Прышла сюды дзяўчынкай-рахункаводцам, працавала сумленна, гадала дачку, вучылася, пазнавала людзей. Ішлі гады. Дзяўчынка-рахункавод стала Ліліяй Антонаўнай, усімі паважаным у аўтапарку намеснікам дырэктара па эканамічных пытаннях. А з тым дось — і дырэктарам.

Вельмі часта свой рабочы дзень пачынае Лілія Антонаўна з абходу тэрыторыі аўтапарка: то праводзіць у рэйс вадзіцеляў каля дыспетчарскай, то гутарыць з рамонтнікамі зоны тэхабслугоўвання, то цікавіцца работай заправачных. У парку даўно не здзіўляюцца, што ведае дырэктар кожнага з тысячы сваіх рабочых па прозвішчу, а многіх — па імені і імені па бацьку. І хаця з недаверам прынялі некалі яе прызначэнне на пасаду дырэктара, сёння паважваюць і любяць: за жаночую ўвагу да людзей, акуратнасць, сумленнасць, умение трымаць слова і выконваць узятыя перад калектывам абавязальствы.

НА ЗДЫМКАХ: Лілія РЫЛУШКІНА; з унучкай Наташай; дырэктар аб'яднання гутарыць з вадзіцелямі Іванам ЦЫРЫКАВЫМ і Барысам ШЧАРБАКОВЫМ.

Фота С. ХАЛАДЗІЛІНА.

ЗАСТАНЕМСЯ БЕЗ ХЛЕБА

Развал эканомікі, парушэнне існуючых дзелаваў і вытворчых сувязей прывялі да таго, што гэтай вясной на палях краіны будзе працаваць на дзесяткі тысяч трактароў менш, чым у любым з папярэдніх 25 гадоў. Менш, чым год назад, будзе ў распараджэнні гаспадарак такіх неабходных прылад, як культурыватары, плугі, бароны. Пагоршыцца сітуацыя з забяспечэннем запаснымі часткамі і пестыцыдамі. Такі «прыярытэт» у адноснах да вёскі сёння можна разумець як «агарабленне», «развал». У сувязі з гэтым Савет Саюза аграрнікаў Беларусі звярнуўся з адкрытым пісьмом да Вярхоўнага Савета БССР і Савета Міністраў рэспублікі з патрабаваннем неадкладна прыняць меры, таму што будзе позна і пацярпець ад вынікаў такой палітыкі ў першую чаргу гараджане. Грунтуючыся на тым, што сель-

ская гаспадарка — галоўны фактар стабільнасці ў грамадстве і мае патрэбу ў пастаяннай увазе, гаварылася ў пісьме, мы выказваем Вярхоўнаму Савету і Савету Міністраў Беларускай ССР рашучы пратэст і патрабуем паскорыць работу па выкананні пакета патрабаванняў па рэалізацыі неадкладных мер адраджэння сялянства, галін аграпрамысловага комплексу, іх эканамічнай, сацыяльнай і прававой абароны. Неабходна таксама паскорыць прыняцце Закона БССР «Аб прыярытэтным сацыяльна-культурным і эканамічным развіцці вёскі і аграпрамысловага комплексу». Асновай указанага закона павінен стаць спецыяльны артыкул, што прадугледжвае падтрыманне цэнавага парытэту да прадукцыі сельскай гаспадаркі і прамысловасці.

НАСТАЎНІК ГОДА

Перамога В. Гербутова ў конкурсе «Лепшы настаўнік года» не стала нечаканасцю і для яго калегаў па 49-й сярэдняй школе Мінска, і для тых педагогаў горада, хто працуе ўжо па метадыцы Гербутова, хто ведае Валерыя Аляксандравіча не першы год як таленавітага настаўніка, асветніка па складу душы, фізіка ад бога. Па вольні лёсу і жыццёвых акалічнасцей выпускніку фізфака МДУ з дыпломам выдатніка давялося паехаць выкладчыкам у Брэсцкі інжынерна-будаўнічы інстытут, дзе ён прапрацаваў больш дзесяці гадоў. А ў 1981 годзе ён часова прыйшоў настаўнікам фізікі ў СШ № 49 г. Мінска. А «часова» стала справай жыцця, дзе Гербутоваў знайшоў сябе, адкрыў, як цяпер сам лічыць, скрытыя ў ім педагогічныя схільнасці, галоўныя з якіх — уменне зацікавіць нават самых раўнадушных, навучыць мысліць, звязваючы фізіку і яе законы з навакольным жыццём, што акружае яго вучняў. І трэба прызнаць, гэта яму ўдаецца, сцвярджаю гэта з заздрасцю чалавека, у якога не было такога настаўніка і такіх урокаў, што захопліваюць сваёй творчай атмасферай.

Сёння Валерыя Аляксандравіч працуе па аўтарскай праграме выкладання фізікі. Створана ўжо школа Гербутова, ён настаўнік-метадыст, яго метадыкі выданы ў дапамогу калегам, яго ўрокі адзняты на відэакасеты, з якімі з цікавасцю знаёмяцца настаўнікі на курсах павышэння кваліфікацыі. Выдатнік народнай адукацыі, лаўрэат некалькіх Усесаюзных педагогічных чытанняў, школьны настаўнік фізікі В. Гербутоваў — аўтар многіх публікацый у друку, навучальных дапаможнікаў і рэкамендацый. Ён вядзе вялікую навуковую работу, рыхтуецца да абароны кандыдацкай дысертацыі.

НА ЗДЫМКУ: на адным з урокаў фізікі ў 9 «А» класе вызначаны «пераможца» ўрока. Ім стала Наталля КЛАПАТОК, якую віншуе В. ГЕРБУТОВАЎ.

Фота Ю. ПАУЛАВА.

ПІШУЦЬ ЗЕМЛЯКІ

СТАВІМСЯ КРЫТЫЧНА

Апошнія палітычныя і гаспадарчыя пераўтварэнні ў Польшчы, якія праводзяцца пад патранажам «Салідарнасці», ацэньваюцца праз грамадзян даволі кантраверсійна, ужо без эйфарыі і са слабеючым аптымізмам. Грамадскае адчуццё пацвердзіў камунікат Галоўнай статыстычнай управы Польшчы, паводле якой у 1990 годзе наступіў чарговы спадак агульнадзяржаўнага прадукта (вола) на 12 працэнтаў, а прамысловай прадукцыі на 23 працэнты. У тым жа годзе цэны ўсіх тавараў узраслі ў тры разы, зарплата страціла сваю рэальную вартасць на 28 працэнтаў, а пенсіі — на 14 працэнтаў. Працоўным жыць усё цяжэй, а махляры багацеюць.

У замежным гандлі СССР перастаў лічыцца галоўным гандлёвым партнёрам Польшчы. Яго месца заняла ФРГ — партнёр багаты, але і небяспечны, які шукае сыравіны і рынку збыту на свае высокакасныя тавары.

Аб гаспадарчы Беластоцкія даных яшчэ няма. Абставіны хіба збліжаныя, калі не горшыя. З вялікімі цяжкасцямі працуюць мясцовыя тэкстыльныя фабрыкі з увагі на недахоп сыравіны і, гсабліва, рынку збыту прадукцыі. Вядомыя ва ўсёй Еўропе «Фасты», «Пасманта», заводы інструментальна-патронны, «Ухваты», панельнага будаўніцтва «Фадом», дарожных машын «Мадра» і многа іншых страцілі савецкі рынак продажу вырабаў, прадкуюць «на склады» і шукаюць выхаду ў зменшанні ліку рабочых, скарачэнні рабочых дзён і нават перыядычным устрымліванні вытворчасці. Многія іншыя прадпрыемствы ўжо ліквідуюцца (галантарэйныя, транспартныя, пеліграфічныя).

Гэтыя абставіны хутка прывядуць да масавага беспрацоўя. Зараз звольненыя з працы хапаюцца яшчэ гандлю, псеўдатурмыстыкі, працы ў розных прыватных суполках, што найчасцей нават паляпшае іх матэрыяльнае становішча. Цяжка прадбачыць, як на доўга. З заходніх краін наплывае ўсё больш высокакасных тавараў, з якімі наша прамысловасць канкуруе і не зможа. Трэба заўважыць, што ў апошнім дзесяцігоддзі на Беластоцчыне не збудавана ніводнага новага завода і амаль ніводнага не змадэрнізавана.

Зараз у найбольш бесперспектыўным становішчы знайшлася сельская гаспадарка Беластоцчыны, асабліва яе паўднёвы ўсход, ад дзесяцігоддзі на Беластоцчыне не збудавана ніводнага новага завода і амаль ніводнага не змадэрнізавана.

збожжа, мяса, гародніну няма пакупнікоў нават на рынках.

Цікавыя дэнія прыводзіць (далёка не прагрэсіўная) мясцовая газета «Кур'ер Подляскі» з 31.1.1991 года. На рынку ў Бельску Подляскім адзін цэнтнер жыта ў студзені прадаваўся за 45 тысяч злотых, гэта значыць роўна вартасці 15 кілаграмаў хлеба, або трох чвэрцяў літра водкі, або двух кілаграмаў сельдэца. Пшаніца плацілася 75 тысяч злотых. Мясазавод у Беластоку плаціў за жывую вагу аднаго кілаграма свініны 10 тысяч злотых, а гавядзіны — 7 тысяч злотых. Азначае гэта, што каб купіць сярэдняй магутнасці трактар, трэба было б сельніну прадаць проста нерэальную колькасць — 120 тон збожжа або 8 тон мяса. Штучныя ўгнаенні сталіся недаступнымі. Цана цэнтнера калійнай солі раўнялася цане цэнтнера жыта, а эзотатукавых угнаенняў — у тры разы даражэй. Няма ніякай сталяй палітыкі суадносін паміж цэнамі на прамысловыя і сельскагаспадарчыя тавары. Парушаюцца стымулы вытворчасці то аднаго, то другога сектара, траціць на гэтым раздроблена, слаба змеханізаваная сельская гаспадарка. Глыбокі крызіс непазбежны, але аб гэтым няма каму думаць, усе заняты палітыкай.

Гэта і ёсць адказ на пытанне, чаму беларуская меншасць на Беластоцчыне крытычна і недаверліва адносіцца да сучасных грамадскіх і эканамічных пераўтварэнняў. Выбары новага прэзідэнта, пакліканне іншага ўраду ці чакаючы нас чарговыя надзвычайныя выбары ў сейм і Сенат Польшчы не развязаць гаспадарчыя цяжкасцей. Патрэбна стабільная разважлівая эканамічная палітыка.

З Беластоцчыны паведамаюць аб чарговых праявах дыскрымінацыі баларусаў, гэтым разам на найвышэйшым узроўні — навукоўцаў. Інакш нельга вытлумачыць адносіны вузаўскіх уладаў да ўстрымлівання навуковага авансу па 5, 10 і нават 15 гадоў вядомых на Беластоцчыне і ва ўсёй краіне дактароў: філолагаў Варшаўскага ўніверсітэта Аляксандра Баршчэўскага і Яна Чыквіна, вучоных філіяла таго ж універсітэта ў Беластоку сацыёлага Андрэя Садоўскага і хіміка Мікалая Тарасевіча, а таксама Яна Піўніка. Гэта вельмі ахвярныя, але матэрыяльна і маральна пакрыўджаныя праз улады, вываўцы многіх пакаленняў польскага студэнцтва. Іх сябры, кандыдаты навук, ужо даўно атрымалі званні прафесараў.

У. Ю.

Беласток.

З вялікім хваляваннем я падпісаўся на вашу газету, спадзеючыся атрымаць весткі з роднай Беларусі. Але вось прайшло ўжо многа часу, а газета да гэтае пары не прыйшла. У «Саюздруку», што ў Чарнаўцах, мне адказалі, што «Голас Радзімы» ім не дасылаецца. Значыць, нешта «сапсавалася» ў «Саюздруку» Беларусі! Чаму ваша газета не можа дайсці да Чарнаўцоў? г. Чарнаўцы.

Ф. СІНЮК.

З пачатку года бібліятэка БІТ [Беларуска-індзейскае таварыства] па падпісцы не атрымала ніводнага нумара «Голасу Радзімы», якую мы лічым адной з важнейшых для нашай работы. Мы звярнуліся ў 49-е аддзяленне сувязі горада. Нам растлумачылі, што «Голас Радзімы» да іх не трапляе. Але чаму? г. Гомель.

А. СІМАКОВА.

ЭКСПРЭС-ІНТЭР'Ю

ПАРАДЫ ПАДМАНУТЫМ ПАДПІСЧЫКАМ

ДАЕ НАЧАЛЬНІК МІНСКАГА ГАРАДСКОГА ПРАДПРЫЕМСТВА «САЮЗДРУК» Ларыса ШАБЛОЎСКАЯ

— Ларыса Кузьмінічна, думаю, вы пагодзіцеся з тым меркаваннем, што леташняя падпісная кампанія, збітая на горкі яблык крызісам, неразбярэхай і безадказнасцю, у вялікай ступені аказалася сарванай. Ці варта гаварыць, якой сілы «забаронены» ўдар нанёс гэты зрыў перыядычным выданням, чые, у тым ліку і «Голас Радзімы», інтарэсы былі растушчаны. Больш таго, хоць яна, кампанія, і прайшла, але ў нашу рэдакцыю ізноў дасылаюцца скаргі: людзі, падпісаўшыся на «Голас Радзімы», альбо зусім не атрымліваюць штотыднёвік, альбо даходзіць ён да іх нерэгулярна. Вось я падабраў чатыры лісты: з Гомеля, Чарнаўцоў і Адэсы... Дык што, мінулагодняе бязладдзе з падпіскаю працягваецца?

— Вядома, тут праца паштовага аддзялення ў сувязі не вытрымлівае крытыкі. Газета павінна прыходзіць падпісчыку ў тэрмін, гэта — закон. А калі чалавек адзін нумар атрымае, а два не, дык куды гэта варты? Мы, са свайго боку, не займаемся дастаўкай падпісчыку выпісанай ім друкаванай прадукцыі. Мы адказваем толькі за арганізацыю і афармленне падпіскі.

— Што гэта значыць? Ці не магла б вы схематычна праілюстраваць сказанае?

— На аснове заявак ад нашых мясцовых аддзелаў мы, рэспубліканскі «Саюздрук», высылаем усім паштовым аддзяленням, у якіх, напрыклад, нехта падпісаўся на «Голас Радзімы», так званую «даставачную картку». На падставе гэтай карткі пошта і абслугоўвае падпісчыка.

Першым нумарам «Голасу Радзімы», які я атрымаў у гэтым годзе, стаў № 5-ты. Я даслаў скаргу ў газетна-часопісную экспедыцыю Дому друку, але адказу і пагэтуль няма, як і першых чатырох нумароў. Ваша газета для замежных беларусаў каштуе і падвойнай цаны. Праўда, савецкай пошце, хоць у дзесяць разоў больш даў, нічога ў тэрмін мець не будзеш. Хто адкажа за гэта!

Адэса.

Юрась СВІРКА-КАВАЛЬСКІ.

Я быў пастаянным падпісчыкам вашай газеты, але цяпер пайшоў трэці месяц, а ніводнага нумара я не атрымаў. Калі вы не прымусяце іх вярнуць усе нумары, дык на наступны год — бывай, «Голас Радзімы». Адна надзея на вашу дапамогу.

г. Гомель.

У. ДЗЯЛЕЦ.

— Такім чынам, калі наш чытач атрымлівае наша выданне з перабоямі, гэта сведчыць аб тым, што тая картка «мае месца быць» на пошце. А яна, пошта, у гэтым выпадку цалкам нясе адказнасць за парушэнні і няяснае абслугоўванне насельніцтва!

— Безумоўна.

— Ларыса Кузьмінічна, гэта адзін бок дэлемы. Другі датычыцца дзеля прыкладу, нашых гомельскіх падпісчыкаў У. Дзяльца і А. Сімакова, якія не атрымалі ніводнага (!) нумара. Што тут трэба думаць: іхніх карткаў на пошце няма!

— Няма...

— Альбо ад вас яна не прыйшла, альбо згубілася па дарозе ці на пошце... Ад гэтага чалавеку не лягчы. Як тады быць!

— Канешне, бывае нешта не атрымліваецца і ў нас. Трэба шукаць памылку, ісці на паштовае аддзяленне па месцу жыхарства.

— Людзі ідуць, а ім гавораць: «Няма». І ніхто больш не хоча размаўляць з імі, як гэта вынікае з пісьмаў.

— Калі ў вашага чытача ёсць квіток аб падпісцы, супрацоўнікі пошты абавязаны даць далейшы ход справе, высветліць і выправіць памылку. Калі ж здараюцца выпадкі аб'якавацы, трэба ісці вышэй, пісаць заяву на імя кіраўніка гарадскога паштамта альбо вытворча-тэхнічнага ўпраўлення сувязі, якое існуе ў кожным раённым цэнтры. І — пісаць у рэдакцыю...

— І праз усе гэтыя бюракратычныя прыступкі, турботы чытач павінен праходзіць пасля таго, як заплаціў свае кроўныя

грошы... І гэта ўсё, каб атрымаць газету па падпісцы, у чым зацікаўлена не толькі рэдакцыя, але і тая ж пошта, і «Саюздрук», як таго патрабуюць самафінансаванне і службовыя абавязкі. Вось так мы і губляем нашу аўдыторыю... Дарэчы, Ларыса Кузьмінічна, летась такіх чытальніцкіх скаргаў мы атрымлівалі значна менш.

— Вы ж напачатку гаварылі аб цяжкасцях, з якімі сустрэлася ў мінулым годзе падпісная кампанія. Слоў не хапае... Напрыклад, адной з прычын таго, што за межамі БССР, у іншых рэспубліках, людзям адмаўлялі ў падпісцы на беларускія выданні, была чазвана адсутнасць там нашых каталогаў. Уявіце сабе, што яшчэ ў ліпені мы разаслалі іх саюзным пунктам падпіскі. А толькі ў канцы верасня, устрыможаныя прапайкай каталогаў, кінуліся на пошкі і знайшлі іх на маскоўскім паштамце без усялякага руху... Ці ўзяць, скажам, той факт, што ўжо ў працэсе падпіскі мы атрымалі 2,5 тысячы змяненняў. З адной Арменіі — дзевяць. А кожнае трэба было ўнесці ў каталог.

— Тыя крокі, аб якіх мы з вамі гаварылі, могуць зрабіць і падпісчыкі, якія жывуць за межамі БССР!

— Так.

— Дзякуй вам за размову. Я вам пакідаю пісьмы са скаргамі нашых чытачоў, каб вы разабраліся канкрэтна па кожнай.

— Мы гэта зробім абавязкова і дадзім адказ «пацярпеўшаму» адрасату.

Інтэр'ю ўзяў Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ.

Іван САВЕРЧАНКА

КАНЦЛЕР ЛЕЎ САПЕГА

65

Хітры ход Льва Сапегі ў Маскве разгадалі толькі тады, калі ён 19 верасня 1609 года са сваім корпусам знаходзіўся ўжо пад Смаленскам, куды праз два дні падышло і карацкае войска, якім камандавалі асабіста Жыгімонт III ды яго сын Уладзіслаў.

Пачалася працяглая аблога Смаленска. Праз нейкі час сюды прыехалі многія з рускіх дваранаў, што раней служылі «тушынскаму злодзею», а цяпер хацелі «цалаваць крыж» манарху Рэчы Паспалітай і выказвалі сваё жаданне бачыць яго сына на рускім прастоле.

Леў Сапега ўзяўся за тэрміновую падрыхтоўку артыкулаў, якія ўтрымлівалі асноўныя прынцыпы каранацыі Уладзіслава і яго далейшага кіравання ў Маскоўскай Русі. 14 лютага 1610 года дакумент, падрыхтаваны канцлерам і падпісаны Жыгімонтам III, быў перададзены рускаму дваранству. Як і разлічваў Сапега, умовы абрання на царскі прастол Уладзіслава, што амаль не змянялі існуючых у Маскоўскай Русі парадкаў, падтрымала значная частка маскоўскіх баяраў. Неўзабаве ў сталіцы ўспыхнулі хваляванні, і ўжо 19 ліпеня 1910 года ворагі Васіля Шуйскага прымушова пастрыглі яго ў манакі. У ноч з 20 на 21 верасня 1610 года рэчпаспалітае войска заняло Маскву.

Выходзячы з інтарэсаў Вялікага Княства, Леў Сапега пачаў настойліва дамагацца ад Жыгімонта III дачакацца капітуляцыі Смаленска (у выніку перамогі Смаленск і смаленскія землі адыходзілі Княству) і толькі пасля гэтага адпраўляцца ў Маскву, каб каранаваць

66

Уладзіслава.

7 кастрычніка 1610 года канцлер прымаў пад Смаленскам рускае пасольства на чале з мітрапалітам Філарэтам ды князем Васілём Галіцыным, якія прасілі аб неадкладным прыездзе ў Маскву Уладзіслава. Але Леў Сапега быў няўмольны. Ён патрабаваў, каб папярэдне быў здодзены Смаленск. «Мы хочам, — гаварыў канцлер паслам, — каб Смаленск цалаваў каралю крыж толькі дзеля гонару, у знак пашаны да яго». А калі і гэтая хітрасць не дапамагла, ён падкупіў членаў пасольства — Тамілу Лугоўскага ды Васіля Сукіна — і адправіў іх у Смаленск, каб яны ўгаварылі жыхароў адкрыць гарадскія брэмы ды ўпусцілі беларускіх жаўнераў. Але зноў усё марна. Ваявода Шэін не жадаў здаваць горад без згоды на тое патрыярха Гермагена.

Усе мудрагелістыя спробы Льва Сапегі авалоць Смаленскам без ахвяраў не мелі поспеху. Толькі трыццага чэрвеня 1611 года знясілены горад быў узяты штурмам. Ваявода Шэін разам з сям'ёю трапіў у палон, дачку і жонку якога Леў Сапега ўзяў да сябе ў прыгон. Рускіх паслоў Філарэта і Галіцына таксама арыштавалі і адправілі ў крэпасць Марыенбург, адкуль пазней перавезлі ў вязніцу аднаго з маёнткаў канцлера.

XXVII

Ведаючы аб той ролі, якую адыгрываў Сапега ва ўсёй усходняй палітыцы Рэчы Паспалітай, рускія баяры, купецтва ды служылыя людзі спяшаліся наперад выслужыцца перад ім, узводзячы пры гэтым адзін на другога паклёпы ды абвінавачванні ва ўсіх смярот-

67

ных грахах.

Вайсковыя і палітычныя поспехі, аднак, мала радалі Сапегу. Далей трымаць велізарную армію на маскоўскіх землях не было як. Не хапала сродкаў, патрэба ў якіх з часам зусім не змянялася. Актыўныя дзеянні распачынаў дзесяцітысячны корпус шведаў пад камандаваннем Якава Дэлагардзі, што прыйшоў на дапамогу Маскоўскай Русі.

Леў Сапега быў змушаны вярнуцца на радзіму і заняцца ўнутрыгаспадарчымі праблемамі. У Маскве засталіся нязначныя сілы Княства — харугвы Яна Сапегі ды Яна Карла Хадкевіча, але і яны праз нейкі час пакінулі горад.

Ад свайго намеру вярнуць дзедзічныя землі ды пасадзіць на маскоўскі прастол каралевіча Уладзіслава Леў Сапега, як пакінуў пазнейшы падзеі, не адмовіўся. У 1617 годзе ён арганізуе чарговы паход на Маскву, у якім, апроч беларускіх ды польскіх жаўнераў, удзельнічаў 20-тысячны атрад запарожскіх казакаў на чале з іх гетманам Пятром Канашэвічам-Сагайдачным.

Ужо восенню 1618 года рэчпаспалітае войска штурмавала Маскву. У другой палове верасня над горадам з'явілася камета. Напалоханы «нябесным знакам», жыхары Масквы чакалі страшных падзеяў. Але — бог мілаваў. Нягледзячы на ўтрапэнасць беларускіх жаўнераў ды запарожскіх казакаў, горад выстаяў аблогу.

Адчуваючы, што авалоць Масквою не хопіць сілаў, канцлер, параіўшыся з Уладзіславам, прыняў рашэнне пачаць перагаворы аб міры з Маскоўскаю Руссю. Пасля некаль-

68

кіх папярэдніх спатканняў з рускімі прадстаўнікамі, першага снежня 1618 года ў мястэчку Дзеуліна, што недалёк ад Тройца-Сергіевай лаўры, Леў Сапега (ён асабіста ўзначальваў камісію) паставіў свой подпіс пад Граматай аб міры між Рэччу Паспалітай і Маскоўскай Руссю на 14 гадоў і шэсць месяцаў.

***

На сямідзесятым годзе жыцця, 25 ліпеня 1625 года, Леў Сапега атрымаў вялікагетманскую булаву Вялікага Княства, якая вакавала з верасня 1621 года пасля смерці Яна Карла Хадкевіча. Але лаўры не прынеслі спакою. Апроч прыватнага канфлікту з польным гетманам Крыштофам II Радзівілам, што таксама прэтэндаваў на пасаду вялікага гетмана, на плечы састарэлага Сапегі лёг увесь цяжар вайны са Швецыяй, пад эгідай якой у 20-я гады XVII стагоддзя ў Еўропе складалася кааліцыя пратэстанцкіх дзяржаваў (Швецыя, Англія, Данія, Галандыя ды пратэстанцкія землі Германіі) з мэтай заваявання каталіцкага свету.

Па вясне 1625 года шведскі кароль Густаў-Адольф пераправіў на 76 караблях сваё войска цераз Балтыйскае мора і пачаў акупацыю Княства, ведучы наступленне ў двух напрамках: на Полацк і Вільню. У надзвычай складаных умовах, калі да варожкага наступлення дадаўся страшэнны мор, што ахапіў Вільню, Гародню, Бярэсце, Наваградк, Менск, Слуцк ды іншыя беларускія землі, Леў Сапега ахвяраваў усёю маёмасцю і скарбам, набытым за жыццё, аддаўшы на ўтрыманне войска нешта 40 тысячаў флорэнаў.

69

Дзякуючы Льву Сапегу, яго самаахвярнасці, Вялікае Княства ў 20-я гады XVII стагоддзя не знікла з карты Еўропы, на што разлічваў Густаў-Адольф. У верасні 1629 года ў Альтмарку быў нарэшце падпісаны мір са Швецыяй.

У канцы жыцця Леў Сапега шмат часу прысвячаў упарадкаванню галоўнага архіва Вялікага Княства (усяго налічвае 556 тамоў). Пад яго кіраўніцтвам шматлікія дакументы беражліва перапісваліся нанова. Багата сродкаў Сапега аддаваў на пабудову храмаў, апекаваў над мастакамі і літаратарамі.

Памёр Леў Іванавіч Сапега сёмага ліпеня 1633 года ў Вільні на 77 годзе жыцця.

Сёння, углядаючыся праз тоўшчу стагоддзяў ў далёкае мінулае нашае Бацькаўшчыны, ацэньваючы месца вялікага канцлера ў гісторыі Беларусі апошняй чвэрці XVI—30-х гадоў XVII стагоддзяў, пераконваемся, што без такой шматбакова адоранай асобы, як Леў Сапега, беларускае сярэднявечнае гаспадарства наўрад ці змагло б захаваць сваю незалежнасць, не кажучы ўжо пра ўзвышэнне ды незвычайны культурны росквіт, дасягнутыя ў той перыяд, які сапраўды з поўным правам можна назваць «эпохаю Льва Сапегі». Зробленае гэтым выдатным чалавекам на працягу ягонага няпростага жыцця ў спрадвечным імкненні беларусаў да дзяржаўна-палітычнай, нацыянальна-культурнай ды рэлігійнай незалежнасці, бесспрэчна, заслугоўвае таго, каб памяць аб ім ва ўсе часы жыла ў сэрцах нашчадкаў і імя Льва Сапегі на Беларусі заўсёды вымаўлялася з гонарам.

Заканчэнне. Пачатак у №№ 7—14.

САЮЗ ЛІКВІДАТАРАЎ ЧАКАЕ ДАПАМОГІ

НЕ АБМЯЛЕЕ «ПРЫПЯЦЬ»

Летась Мінскі гарадскі камітэт Савета народных дэпутатаў зарэгістраваў саюз удзельнікаў ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС «Прыпяць». Нядаўна

ён атрымаў статус рэспубліканскага. З выканаўчым дырэктарам саюза Мікалаем ЦЮХЛОВЫМ гутарыць наш карэспандэнт Яўген ТУРАЙКЕВІЧ.

— Мікалай Нічыпаравіч, якая мэта стварэння «Прыпяці»? На сённяшні дзень «пры Чарнобылі» ўжо дзейнічаюць столькі саюзаў, фондаў, што можна і арыенціроўку страціць...

— Кожная такая арганізацыя мае права на жыццё. І ні адна з іх, як і «Прыпяць», не з'яўляецца каму-небудзь канкурэнтам. Для стварэння нашага саюза былі важкія прычыны. У ліквідацыі вынікаў чарнобыльскай аварыі, як вядома, прымалі ўдзел тысячы людзей. Для многіх з іх гэта не прайшло бяспледна. На сённяшні дзень больш пяцідзесяці чалавек сталі інвалідамі. Вынікі апраменьвання будучы адбывацца на здароў людзей яшчэ доўгія гады. І тут узнік парадокс: ме-

дыцынскія ўстановы, мясцовыя выканаўчыя органы не толькі не садзейнічаюць, але перашкаджаюць устанавленню ісцінай прычыны захворванняў. Чарнобыльцы ці, як мы іх называем, «ліквідатары», у гэтым выпадку аказаліся бяспраўнымі перад такімі бюракратычнымі рагатамі, не карыстаюцца належнымі льготамі. І таму, згодна з нашым статутам, «Прыпяць» вырашае пытанні лічэння, прававой, сацыяльнай абароны нацярапейшых у час ліквідацыі аварыі. Займаемся мы і іх бытавымі праблемамі.

Акрамя гэтага, саюз будзе аб'ектыўна інфармаваць насельніцтва рэспублікі аб узроўні радыяцыі ў тым ці іншым рэгіёне рэспублікі, аб мэтазгоднасці ці немагчымас-

ці вестці сельскагаспадарчыя работы ў іх.

— Але гэта ўсё перспектывы. У нашай гутарцы, Мікалай Нічыпаравіч, мы ў асноўным ужываем слова «ў будучыні». Хутка споўніцца год, як створаны саюз. Што ўжо зроблена?

— У нас склаліся добрыя адносіны з народнымі дэпутатамі Іванам Смолярам, Геннадзем Грушавым і іншымі, якія ўваходзяць у склад Камісіі Вярхоўнага Савета БССР па праблемах вынікаў чарнобыльскай катастрофы, маем з імі дзелавыя кантакты. Асабліва ў падрыхтоўцы закона аб «ліквідатарых», які рыхтуюцца прыняць парламенты краіны і рэспублікі.

Наладзілі сувязі з усесаюзнай арганізацыяй «Чарнобыль». Летась яна выдзеліла 65 пуцёвак для лячэння ў санаторыях членаў «Прыпяці». Прычым, мы апацілі праезд членам нашага саюза, калі кошт білета быў больш за 50 рублёў. Пуцёўкі маем і сёлета.

— Хто можа стаць членам саюза: тыя, хто прымаў удзел у ліквідацыі вынікаў чарнобыльскай аварыі і хто пацярапеў ад яе?

— Толькі «ліквідатары». Дарэчы, хачу скарыстаць магчымасць і звярнуцца да грамадзян за межамі Беларусі. Членам «Прыпяці» могуць стаць усе — хто пяць гадоў назад змагаўся з чарнобыльскай бядой. Для гэтага трэба падаць заяву ў савет саюза ці ў пярвічную арганізацыю сваёй вобласці, раёна, а таксама ўнесці 5 рублёў на разліковы рахунак № 700738 у г. Мінску.

— Вышэй, Мікалай Нічыпаравіч, вы гаварылі, што аказ-

валі матэрыяльную дапамогу тым, хто пажадаў падлячыцца. Дзе вы бераце грошы? З адных уступных узносаў многа не набярэцца.

— Гэта так. Уступных мала. Праўда, мы атрымалі пяцьдзесят тысяч рублёў ад Мінскага абласнога савета прафсаюзаў. Нешта перапала ад дзяржаўных і кааператывных прадпрыемстваў, грамадскіх арганізацый, нешта ахвяравалі прыватныя асобы. Але гэтага недастаткова. Плануем адкрыць свае малыя прадпрыемствы. Разлічваем і на спагядлівых людзей. Спадзяёмся, што ахвяраванні паступяць і з-за мяжы — ад прыватных асоб і арганізацый. Хацелася б нагадаць наш адрас: г. Мінск, 116, а/с № 181. Саюз «Прыпяць».

— Будзем спадзявацца, што дапамога прыйдзе. Пакуль жа, Мікалай Нічыпаравіч, застаецца пажадаць вашай «Прыпяці» поспехай у такой высакароднай справе.

— Дзякую.

ЦІ НАБЛІЗІЛІСЯ МЫ ДА ІСЦІНЫ?

[Заканчэнне.

Пачатак на 1-й стар.]

Равінскі напісаў сатыру на Аранчэва, сачыў за развіццём рускай літаратуры, пісаў свае творы.

Разам з мастаком Пятром Драновым мы склалі мяркуем партрэт Равінскага, які будзе змешчаны ў часопісе «Неман».

— Чаму так сталася, што аўтарства слаўных пазм было невядома нашчадкам?

— Цяжка сказаць. Вераніцын можа на нейкім этапе і хаваў сваё аўтарства, бо антыбулгарынскія матывы стваралі пэўную небяспеку, а Равінскі, думаю, і не хаваў. Празвішча яго проста згубілася з цягам часу. Думаю, што прычынілася гэта ад недастатковай моцы ў той час беларускага літаратурнага працэсу, перарывістасці нашых літаратурных традыцый.

— А за якую працу вы атрымалі Дзяржаўную прэмію БССР?

— За дзве кнігі: «Расшукваецца класік» і «Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча». Апошняя носіць крыніцазнаўчы характар. Я паставіў задачу сабраць і сістэматызаваць усе крыніцы, што могуць нам расказаць пра Дуніна-Марцінкевіча. Пра яго напісана нямаля, але часам адчуваюцца перапыты. Мяне ж цікавілі першакрыніцы, а не пазнейшыя напластаванні. Як залаты запас забяспечвае тыя папярковыя грошы, што ходзяць у грамадстве, так ёсць комплекс першакрыніц, якія забяспечваюць нашы веды пра пісьменніка.

— У вас надзвычай шырокае кола даследаванняў: Каліноўскі, Дунін-Марцінкевіч, Багушэвіч, «Тарас на Парнасе» і «Энеіда навыварат», а адначасна — россып іншых імёнаў. Ці ёсць сістэма ў выбары тэм даследаванняў?

— Трэба сказаць, што хоць вы і казалі, што ў мяне шырокае кола маіх даследчыцкіх інтарэсаў, я лічу сябе, наадварот, вельмі засяроджаным. У мяне ёсць кампактная дзялянка — гэта XIX стагоддзе. За яго межы я выйшаў толькі аднойчы ў сувязі са 100-гадовымі юбіляямі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Было гэта надзвычай карысна і для даследавання XIX стагоддзя, бо дало магчымасць яшчэ больш выразна ўбачыць яго значэнне для развіцця беларускай літаратуры, культуры.

— Генадзь Васільевіч, вы зацікавіліся Кастусём Каліноўскім, калі яшчэ сама постаць змагага не была такой папулярнай, як сёння, падзеі 1863 года былі мала даследаваны. Ці адроўнівалася ваша канцэнцыя ў той час ад агульнапрынятай?

— Афіцыйны пункт погляду тагачасных гісторыкаў сведчыў, што гэта было сялянскае паўстанне супроць памешчыкаў. Калі я адкрыў першую архіўную папку (а ў Віленскім архіве дзесяткі тысяч), то думаў так жа, але, пазнаёміўшыся з шэрагам дакументаў, зразумеў, што гісторыкі свядома скажучы праўду. Яны не маглі не бачыць і не разумець таго, што ўбачыў я. Было відавочным, што найбольш актыўнымі ўдзельнікамі паўстання з'яўляліся не сяляне, што бунтавалі супроць грабежніцкай рэформы 1861 года, а сяляне казённых, перадавое дваранства і гараджане. Недзе ў 1963 годзе, да 100-годдзя паўстання, я напісаў артыкул аб пазіцыі сялянства Літвы і Беларусі ў паўстанні 1863 года, аб'яргаючы раней існаваўшы погляд на расстаноўку сіл, называў паўстанне нацыянальна-вызваленчым.

Артыкул паслаў у Маскву ў навуковы часопіс. Прыехалі гі-

сторыкі з Масквы, з Беларусі і Літвы, абмеркавалі маю работу і моцна пабілі мяне. У прэсе пісалі, што я прапаведую буржуазныя погляды, і здзіўляліся, чаму я яшчэ наогул працую. Артыкул мой, канешне, тады не надрукавалі, але прайшоў час, і нікога не здзіўляе погляд на паўстанне пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага як на нацыянальна-вызваленчае, якое ў асобе сваіх лепшых дзеячаў адпавядала спадзяванням беларускага і літоўскага сялянства. Дарэчы, менавіта тады я пасябраваў з Уладзімірам Караткевічам, які пісаў у той час свой раман «Каласы пад сярпом тваім». Незалежна ад мяне Караткевіч прайшоў да такой самай ацэнкі паўстання.

— Вы ў гэты час падкрэсліваеце, што Кастусь Каліноўскі абараняў інтарэсы беларусаў і літоўцаў. Дарэчы, літоўцы лічаць яго сваім героем. А кім на самай справе быў Кастусь Каліноўскі?

— Літоўцы справядліва лічаць яго сваім героем, таму што ён узначальваў паўстанне ў Літве і Беларусі. Трэба сказаць, што многае яго звязала і з польскім народам. У тыя часы дваранства, з якога выйшаў Каліноўскі, было моцна апалечана. Але адбывалася яго паступовае аяртанне ў лона беларускага народа. Каліноўскі быў часткай гэтага народа. Ва ўсякім разе сам ён сябе так адчуваў. Чытайце «Мужыцкую праўду», яна напісана чалавечкам, які пісаў па-беларуску, як дыхэў. Пра гэта ж сведчаць і вершы Каліноўскага, звернутыя да каханай. Гэты чалавек адпавядае нашаму ўяўленню пра тое, што ішло адраджэнне беларускай нацыі і найбольш чуйныя да народных патрэб прадстаўнікі яе вярталіся да сваіх вытокаў. У нейкай ступені нават Янка Купала па сваім паходжанні стаяў на раздарожжы. Ён мог стаць трэцступенным польскім пэтам, але стаў першаступенным беларускім, бо змог найбольш поўна выказацца менавіта на роднай мове.

— А хто вы па нацыянальнасці, Генадзь Васільевіч? Нарадзіліся ў Каломне, вучыліся ў Маскоўскім гісторыка-архіўным інстытуце, працавалі ў Вільні. Адну з першых кніг сваіх напісалі па-беларуску...

— Да 13 гадоў я жыў у самым цэнтры Расіі і не чуў ніводнага беларускага слова. У 1944 годзе наша сям'я пераехала на Беларусь. Ніякіх ускладненняў з мовай у мяне не было, хаця ў першым дыктанце зрабіў 37 памылак, у другім — 45, а трэці напісаў на тройку. Гаварыць па-беларуску пачаў, калі пераехаў на сталае жыццё ў Мінск, сур'ёзна адолеў мову, напісаўшы па-беларуску тры кнігі. Ну, а наконт паходжання... Маці мая паходзіць з Беларусі, абруселая беларуска, нарадзілася на Смаленшчыне, а яе бацька з-пад Віцебска, з тых самых месцаў, адкуль Канстанцін Вераніцын.

— Усе вашы кніжкі рэцэнзавалі Сцяпан Александровіч. Кім для вас быў гэты выдатны вучоны?

— Мы з ім сябравалі. Ён быў мне за старэйшага брата. Сцяпан Хусейнавіч адыграў вялікую ролю ў далучэнні мяне да беларускай культуры. Побач з Караткевічам і Мальдзісам Александровіч многа паўплываў на мяне. У апошнія дзесяцігоддзі, лічу, у беларускім літаратуразнаўстве многае зроблена, дзякуючы яму. Александровіч даваў прыклад самаададнага служэння навуцы.

— Вы пачалі цікавіцца беларускай гісторыяй, калі на яе яшчэ не было такой моды, як

сёння. Адна з вашых даўнейшых кніжак называецца «Пачынальнікі». Я думаю, што так можна назваць і вас самога. Ваш погляд на беларускую гісторыю сёння, ці наблізіліся мы да ісціны?

— З'явілася многа цікавых публікацый, многа новых аўтараў, але нярэдка пракідаецца дылетантызм. Сёе-тое з таго, што пішацца сёння аб нашым мінулым, мне не падабаецца. У некаторых беларускіх аўтараў, чаго раней не было, з'явіліся антырускія тэндэнцыі, быццам усё кепскае, злое ў нас — з Расіі. Гэта мода, яна пройдзе, і многім з тых, хто сёння так піша, будзе няёмка. Я крытычна стаўлюся да ганьбавання ўсяго рускага і ідэалізацыі нашага мінулага. Яна не прынясе нам карысці. Думаю, гэта выдаткі пакутлівага працэсу нацыянальнага адраджэння.

— З вашай кніжкі «Героі і музы» відаць, як цесна беларуская культура пераплятаецца з рускай. У нарысах згадваюцца і Талстой, і Дастаеўскі, і Блок, і дзекабрысты. Ці можна ўсіх іх выкрасліць з нашага духоўнага жыцця, не вывучаць, не чытаць, не карыстацца?

— Заснавальнікі новай беларускай літаратуры, асабліва Колас і Багдановіч, многа ўзялі ад рускай культуры. Я захапляюся супрацоўнікамі «Нашай нівы» як людзьмі надзвычай культурнымі і адукаванымі, якія ставіліся да ўсіх народаў і іх культур з адкрытай душой. Сённяшнія часы наогул нейкія дзіўныя. Нават цяжка было ўявіць, што так пачнуць сварыцца народы Саюза. Праблем сапраўды нямаля, але ў гэтых спрэчках многа штучнага. І нават беларусам, чыімі лепшымі рысамі заўсёды былі далікатнасць і добразычлівасць, гэтыя рысы ставяцца ў віну. Мяне засмучае, што культурныя людзі, падбухтораныя сіламі зла, здольныя ператварыцца ў натоўп. У распальванні падобных настрояў вінаваты часам і журналісты. Вы ж паглядзіце, да чаго мы дайшлі: спакойны матэрыял бывае сорамна неслі ў рэдакцыю.

— Для мяне трохі нечаканы такі паварот у нашай гутарцы — ад літаратуразнаўства да палітыкі. Але, напэўна, такі ўжо наш час, калі кожны вызначае для сябе сваё месца ў складаных працэсах, што адбываюцца ў грамадстве. У сувязі з гэтым дазвольце ў вас, Генадзь Васільевіч, спытаць: вы за Саюз ці супраць яго?

— За Саюз бясспрэчна і адназначна. Для мяне Ленін — вялікі і геніяльны чалавек, хоць цяпер таксама модна не прымаць яго. Ён прадугледзеў стварэнне Саюза, у якім кожная рэспубліка самастойная і суверэнная. Сёння ёсць магчымасць тыя ленынскія формулы напоўніць новым зместам. Возьмем хаця б Літву. Я някэпска ведаю гэта рэспубліку. Яшчэ гады тры назад ніхто і не падумаў бы, што такое можа там адбыцца. Цяпер Літва настроена на выхад з Саюза, але як многа ў гэтым сэнсе пабудавана на хлусні. Самі літоўцы не адмаўляюць, што яны атрымлівалі больш, чым давалі, мелі лепшыя, чым іншыя рэспублікі, фінансавыя магчымасці. Вось вам і акупацыя.

Мне не падабаецца антыкамунізм часткі сённяшняй інтэлігенцыі. Бясспрэчна, стэлінішчыну трэба адмятаць, але ці варта рэзка выступаць супраць руху за светлыя ідэалы? Многае, на жаль, не атрымалася, але гэта няўдача — вялікая стра-та для ўсяго чалавецтва.

Гутарку запісала
Дзіяна ЧАРКАСАВА.

ПАМЯЦІ Надзеі КАСТЭЦКАЙ

У ВЯНОК НА МАГІЛУ ЗЯМЛЯЧКІ

Прышла сумная вестка з Прагі: 10 сакавіка 1991 года памерла Надзея Кастэцка, наша зямлячка з Баранавіч, актыўная папулярызатарка беларускай культуры ў Чэхіі, вучаніца Міхала Забэйдзі-Суміцкага, шчырая прыхільніца яго таленту.

Перастала біцца сэрца, багатае высакароднымі парывамі, глыбокай замілаванасцю да сваёй духоўнай спадчыны. Яшчэ нядаўна яна дапамагала стваральнікам фільма «Вяртанне Забэйдзі». Трэба было бачыць яе, адчуць, колькі душы і закланочанасці працяўлялася ёю для дасягнення калектыўнага поспеху. Для чэшскіх беларусаў, асабліва пасля смерці Міхала Іванавіча Забэйдзі-Суміцкага (снежань 1981 года), Надзея Кастэцка была дасведчанай дарачыцай па вывучэнню жыццёвага і творчага шляху слаўтага спевака, кансультантам у азнамленні з беларускай літаратурай і мастацтвам, гісторыяй роднага краю. У 30-я гады Надзея скончыла Віленскую расейскую гімназію, прымала актыўны ўдзел у Беларускам студэнцкім хоры, працавала ў школах выкладчыцай спеваў. Другая суветная вайна закінула яе на эміграцыю, дзе лёс звязаў яе з лёсам таленавітага чэшскага музыканта-скрыпача Любаміра Кастэцкага.

У пражскіх школах яна вы-

Юрый ВАСІЛЕЎСКІ, Іван ЛУЧЫЦ-ФЕДАРАЦ, Леў МІРАЧЫЦКІ, Генадзь САГАНОВІЧ, Алесь СЕМУХА, Ганна СУРМАЧ, Іван ЦІШЧАНКА, Рышард ЯСІНЬСКІ.

Добрай традыцыяй Дзяржаўнага тэатра музычнай камеды БССР стала супрацоўніцтва з беларускімі аўтарамі. Пацярджанне та-му — прэм'ера «Калі запяе певень» па п'есе драматурга і празаі-ка Георгія Марчука. Музыка да спектакля, у якім заняты вяду-чыя артысты тэатра, напісаў кампазітар Алег Чыркун. Народная музычная камедыя, пастаўленая ржысёрам Віталем Катавічым, адкрывае глядачу новыя межы беларускага фальклору, народнага гумару, нацыянальны каларыт песеннага і танца-вальнага мастацтва продкаў.

НА ЗДЫМКАХ: сцэны са спектакля.

Фота І. ЮДАША.

ВЫПУШЧАНА БЕЛАРУСКІМІ ВЫДАВЕЦТВАМІ

МАЙСТАР—НАШ ПРОДАК

Вам хацелася б паглядзець, як вядуцца раскопкі і даведацца, што гэта за праца такая ў археалагі? Вы можаце ўявіць сабе, як стаялі ля сцен новагрудскага замка крыжакіі законы? А можа, вас вабіць старажытнае мастацтва?

Зрабіць гэта дапамагае кніжка «Майстар — наш продак», напісаная Алесем Краўцэвічам, што выйшла ў выдавецтве «На родная асвета».

У невялікай прадмове аўтар адзначае, што пісаў «аб звычайных, на першы погляд, рэчах»: розных «гліняных гаршчках, місках, талерках, пячонках, кафлі». Але, як высветлілася потым, менавіта яны з'явіліся асноўнай крыніцай тых найціка-

вейшых звестак, пра якія так красамоўна апавядае Аляксандр Краўцэвіч.

Кнігу можна падзяліць на дзве часткі. Першая — своеасаблівыя ўвядзіны ў тэма археалогіі. Праўда, аўтар так дасціпна тлумачыць іх, што таямніцамі яны ўжо не здаюцца.

Што такое культурны слой, аб чым сведчыць яго таўшчыня, што азначаюць незразумелыя скарачэнні і лічбы, якія ставяць археолагі на знаходках, — усё гэта, можна сказаць, раскладзена на паліцах, што рэдка сустракаецца нават у школьных падручніках. Пра ўтварэнне культурнага слоя раскажваецца так, быццам бы сам прысутнічаеш пры гэтым. Бачыш, як

«жаўце на сонцы слой сасновых трэсак» каля свежазбудаванага жылля старажытнага беларуса; як палае паселішча ў час нашэсця ворагаў; як потым зноў будуецца новыя хаты.

У гэтай жа частцы А. Краўцэвіч запрашае і ў своеасаблівае падарожжа. Назвы артыкулаў гавораць самі за сябе: «Як шукалі мірскую ратушу», «На навагрудскіх пагорках», «Паселішча на рэчцы Ашмянцы», «Мястэчка каля замкаў». Тут ужо вам давядзецца падарожнічаць разам з групай археолагаў, у якую ўваходзіў і аўтар кнігі. Прыйдзецца шукаць фундаменты старых будынкаў і межы паселішчаў, спускацца ў

шурфы, што часам капалі на падворках мясцовых жыхароў, іншы раз нават знаходзілі скары.

А можа, камусьці цікавей будзе паслухаць апавяданні пра тое, як старажытныя паселішчы адбіваліся ад «сквапных суседзяў-крыжакоў», дзе і як жыў наш майстар-продак?

Накіраванасць другой часткі кнігі можна вызначыць па назве яе першага артыкула: «Зроблена рукамі продкаў». Усё, што ў ім змешчана, проста цяжка пералічыць. Тут шмат найцікавейшых ілюстрацый.

Вось «патэльня на трох ножках і з ручкай», якая называецца рынка. А вось макотра — пасудзіна, падобная на гаршчок, якая ўжывалася «для прыгатавання расліннай ежы, замесу цеста, захавання сыпучых прадметаў». А хіба не цікава даведацца, як праходзіла эвалюцыя кафлі: ад самай старажытнай,

трохі нязграбнай гаршковай — да дасканалай, з багатым малюнкам і формай, кафлі XVI—XVII стагоддзяў. Такая нам зараз ужо і не сніцца...

Адчуваецца, што аўтар сапраўды жадае аднавіць здабыткі амаль страчанага мастацтва. Ён слухна прапануе мясцовай прамысловасці выкарыстаць дзесяткі відаў арнаментаў, «распрацаваных старажытнымі майстрамі і апрабаваных на працягу некалькіх стагоддзяў». Тут жа можна ўбачыць, якія люлькі курылі раней беларусы, з якіх шклянак пілі. Тым цікавей, што ва ўсім гэтым ёсць рысы тых рэчаў, якімі мы карыстаемся сёння.

Хоць вокладка гэтай кніжкі вельмі сціплая, але змест робіць яе цікавай і карыснай не толькі для вучняў, але і для дарослых.

Вольга БАБАК.

З АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

Некалі маналітны Саюз мастакоў падзяляецца сёння на шэраг суполак па ідэйных, стылявых і матэрыяльных інтарэсах. Суполка «Пагоня» створана ў канцы мінулага года. У ёй больш як 50 мастакоў, крытыкаў, мастацтвазнаўцаў. Яны прадстаўляюць розныя рэгіёны Беларусі, розныя ўзроставыя групы, стылявыя напрамкі і эстэтычныя арыенціры. Яднае ўсім палітычная ідэя. Сябры суполкі — прыхільнікі незалежнасці Беларусі (праграма-максімум) і, адпаведна, незалежнага Згуртавання мастакоў Беларусі замест падпарадкаванага Маскве Саюза мастакоў БССР (праграма-мінімум). Нездарма сваю першую выставу сябры суполкі адкрылі напярэдадні 25 сакавіка і прысяцілі 73-м угодкам Беларускай Народнай Рэспублікі.

На выставе можна пабачыць новыя і ўжо класічныя творы А. Марачкіна, М. Купавы, Я. Куліка, В. Мікіты, Г. Скрыпнічэнікі, К. Харашэвіча, У. Харашэвіча, А. Свістуновіча, шэрагу іншых. Побач з імі палотны і графічныя аркушы студэнтаў Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, мастакоў-беларусаў з суседніх рэспублік.

Прафесійны ўзровень твораў вельмі высокі. Кожны з мастакоў імкнецца прадставіць на выставе работы, якія з'яўляюцца для яго нібыта візітнай «карткай», якія выклікаюць устойлівую асацыяцыю з асобай мастака. Аднак, на жаль, з гэтай прычыны ўся экспазіцыя набыла крэн у бок «рэтра», і нешта з новых, цікавых твораў засталася, так бы мовіць, за кадрам.

кін — зорка леташняй абароны дыпламаў у Тэатральна-мастацкім інстытуце, няма ў зале твораў аднаго з лідэраў беларускага авангарду А. Тарановіча, шырэй магла быць прадстаўлена скульптура. Аднак жг вядома, што няма нічога такога добрага, што не магло б быць яшчэ лепей. Гэтая выстава, безумоўна, неардынарная падзея ў беларускай культуры. У

сяброў суполкі ёсць падставы лічыць сябе спадкаемцамі культурных здабыткаў 70—80-х гадоў, часу, калі менавіта дзеячы мастацтва (найперш — выяўленчага) былі ці не адзінымі носьбітамі нацыянальнай свядомасці на Беларусі. У пачатку экспазіцыі глядач сустракае выява Пагоні і бел-чырвона-белы сцяг. Здаецца, толькі ўчора міліцыян-

ты вырывалі гэтыя сцягі і гэтыя выявы з рук дэманстрантаў... Ну што ж — жыве Беларусь!

С. ЖНІВЕНЬ.

НА ЗДЫМКАХ: знаёмства з выставай; М. КУПАВА. «Вялікі князь Вітаўт»; гукі сурмы запрашаюць наведвальнікаў на выставу [Аляксандр Уладзімір ПУЗЫНІ]. Фота Я. КАЗЮЛІ.

ЧЭШСКАЯ АСАЦЫЯЦЫЯ БЕЛАРУСІСТАЎ

У Празе і Браціславе з прыязнасцю была сустрэта вестка аб утварэнні Беларускага аб'яднання сяброў чэшскай і славацкай культур імя Міхала Забэйды-Суміцкага. Стала таксама вядома, што нядаўна (8 сакавіка) у Празе адбылася Першая асноватворчая сустрэча чэшскіх беларусістаў. Яе ўдзельнікамі былі вядомыя навукоўцы (дактары) Вацлаў Жыдліцкі, Мікулаш Затаўканюк, Міласлаў Зіма, Вольдржых Лешка і Францішка Сакалова, літаратары-перакладчыцы Гана Врбова і Іржына Міклушакова, студэнткі, якія зацікавіліся беларускай мовай і культурай: Рамана Кошыжава, Радка Кунцава і Йітка (Юдзіфа) Лубітоўска.

На сустрэчы пасля ўсебаковага абмеркавання статута Чэшскай асацыяцыі беларусістаў быў абраны камітэт (рада) у складзе В. Жыдліцкага (старшыні), Ф. Сакаловай (сакратаркі) і Р. Кошыжавой (скарбнічкі).

Жадаем Чэшскай асацыяцыі беларусістаў добрага плёну ў высакароднай дзейнасці.

Леў МІРАЧЫЦКІ, член Беларускага аб'яднання сяброў чэшскай і славацкай культур імя Міхала Забэйды-Суміцкага.

АДЫСЕЯ ЗВАНА

Тонкім і пяшчотным ранішнім малінавым гукам нагадвае па нядзельных і святочных днях сельскаму наваколлю пра сваё вяртанне праслаўлены моладаўскі звон.

Многія стагоддзі радаваў ён сэрцы людзей. Пра гэты звон жыхары палескай вёскі Моладава помнілі ўсе трыццаць гадоў з таго часу, калі царкву закрылі, збілі з яе крыж, а звон скінулі.

Затым звон вывезлі ў Мінск, і да апошняга часу ён быў экспанатам у музеі старажытнабеларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР.

Гэта ўжо трэцяя і, трэба спадзявацца, апошняя адысея звона, на якім яшчэ чатыры стагоддзі назад зрабілі надпіс: «...звон ест отлит в славном месте Ковне и надан до церкви божей села Молодова на веки непорушно».

**ФИРМА
ПРЕДЛАГАЕТ**

Урал, Алтай, Башкирия, Якутия, Восточные Саяны, Восточная Сибирь, Белоруссия ждут любителей путешествий и приключений, кинооператоров, охотников и рыболовов, натуралистов и ученых, взрослых и детей. Срок путешествия от 7 до 14 дней.

Если вы хотите сделать подарок родственникам и знакомым, обратитесь к нам. Любой дом или дачу в любом уголке Белоруссии мы построим в кратчайшие сроки.

Если фирма или организация захочет помочь пострадавшим от чернобыльской катастрофы переселенцам в постройке дома, мы к вашим услугам.

Память об умерших родственниках — это святая память.

Если на территории Белоруссии остались могилы ваших родственников и знакомых, мы постоянно будем следить, чтобы они были ухоженными и на них всегда стоял букетик цветов.

Если у вас есть деловые предложения по созданию совместных предприятий, мы ждем их.

ПИШИТЕ ПО АДРЕСУ: БССР, 220020, г. Минск, А/я 148 или звоните по тел. 63-35-42.

**НЕЗАВИСИМЫЙ БЕЛОРУССКИЙ
ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ КОНЦЕРН**

«АЛЬБАТЭКС»

**ПРЕДЛАГАЕТ СОТРУДНИЧЕСТВО
ЗАРУБЕЖНЫМ ФИРМАМ И БИЗНЕСМЕНАМ
ПО СЛЕДУЮЩИМ НАПРАВЛЕНИЯМ:**

строительство и эксплуатация отелей, мотелей и кемпингов, станций технического обслуживания на автомобильной трассе Брест—Москва;

углубленная переработка экологически чистой сельскохозяйственной продукции на базе малых предприятий;

организация сети ресторанов, кафе, закусочных;

производство столярных изделий, мебели, переработка отходов древесины;

поставка отходов химической промышленности;

производство промышленных и спортивных изделий из углеродистых волокон;

проектирование инженерных

сетей и коммуникаций для развития инфраструктуры городов;

консультации зарубежных фирм по экономическим, финансовым, налоговым, правовым вопросам при осуществлении деловой деятельности на территории СССР;

поиск деловых партнеров для организации совместной экономической деятельности;

представительство интересов зарубежных фирм и бизнесменов в Белоруссии и в других республиках СССР.

НАШ АДРЕС:
220005, Минск, Ленинский проспект, 44.

Концерн «Альбатэкс»,
Телефоны: 33-17-03, 33-16-23.
Факс: [0172] 310113.

**«ICEBERG, LTD.»
COMPANY IS IN SEARCH OF
A FOREIGN PARTNER**

THE COMPANY WITH THE LIMITED RESPONSIBILITY «ICEBERG, LTD.» IS IN SEARCH OF FOREIGN COMPANIES WILLING TO POSITION IN THE MARKET OF BYELORUSSIA AND TO EASE BY THAT — ON A MUTUALLY ADVANTAGEOUS BASIS — THE SURVIVAL OF THE PEOPLE WHO BECAME VICTIMS TO THE CHERNOBYL DISASTER. WE HAVE THE OPPORTUNITY OF CHOOSING BUSINESS PARTNERS ACCORDING TO YOUR COMMERCIAL OFFERS AND OF FORWARDING OF OUR OWN SUGGESTIONS.

We are interested in companies wishing to become cofounders of the International Commercial Bank COMINBANK with mixed capital of 5 mln. rubs. In this case the companies will be able to carry their activities, including joint activities, through our Bank, which is being founded by the group of multi-profile Byelorussian businesses with the view to guarantee investments to the economy of Byelorussia, providing expediency and reliability of currency and finance operations, also giving foreign partners the opportunity to convert returns in rubles.

«ICEBERG, LTD.» COMPANY IS IN SEARCH OF A FOREIGN PARTNER FOR ORGANISING JOINT COURSES OF DECORATIVE AND HYGIENIC COSMETICS.

THESE COURSES WILL INCLUDE BESIDES REHABILITATION TREATMENT, SIGHTSEEING IN BYELORUSSIA AND LITHUANIA, RECIPES OF BYELORUSSIAN AND RUSSIAN CUISINE.

We shall need from a foreign partner assistance in purchasing certain equipment and medicines and also organisation and advertisement services abroad.

We are in search of sponsors for organizing of a raffle under the motto «Children of Chernobyl».

LOOKING FORWARD TO YOUR SUGGESTIONS.

THE BUREAU'S ADDRESS:

220034, Minsk, 6 Z. Byadulya Str.
tel. (0172)553665 fax. (0172)368083

ФИРМА

«ІНТЭР-САЛІКС»

прапапоўвае аптовы продаж сваіх тавараў: электроніку (спадарожнікавую антэну, відэатэхніку), касметыку, харчовыя вырабы, адзенне, тэхналагічныя лініі, легкавыя аўтамабілі заходніх фірм і іншую прадукцыю.

Наша фірма таксама гатова купіць у савецкіх і замежных партнёраў дубовае дрэва ў колькасці 3 600 кубічных метраў у год; чырвонае дрэва ў колькасці 1 300 кубічных метраў у год; рыбу марожаную (траску, судака, ласося, камбалу, вугра) і рыбапрадукты; авечыя шкуркі; шампанскае; мрамур; дзічыну замарожаную; паперу; падкладачную тканіну.

Мы гатовы разгледзець любыя прапановы па кааперацыі і адкрыццю магазінаў нашай фірмы ў СССР, а таксама ў іншых краінах.

Магчымы розныя формы аплаты (наяўнымі, акрэдытавам, пацверджаным у Польшкім Банку, кампенсацыйным разлікам).

НАШ АДРАС:
Польшча, 64300, г. Новы Томышль, плошча Неподлегласці.

Тэлефон: 22-166.
Тэлекс: 412894 Coss Pl.
Тэлефакс: 66622114.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі
Індэкс 63854. Заказ № 535.

**ЗАПРАШАЕ
НАЧНОЕ ШОУ**

Мінскі Палац культуры чыгунчыкаў раз у месяц праводзіць начное шоу, якое пачынаецца ў 24 гадзіны і заканчваецца ў 6 гадзін раніцы. Паўночнікаў чакаюць дыскатэка, канцэртна-забаўляльная праграма, гульні, латарэі, дэманстрацыя мастацкіх фільмаў. Гасцямі начнага шоу былі ансамбль «Верасы», артысты тэатра сатыры і гумару «Хрыстафор» Анатоль Длузскі, Яўген Крыжанойскі, Юрый Лясной, салістка Дзяржканцэрта БССР Юлія Скараход, артысты Сяюздзяржцырка Юрый Лысенка, Канстанцін Бяссонаў, за-

служаны артыст РСФСР Юрый Аляксандраў, ансамбль «Рэфлекс» і многія іншыя. Працуюць буфет, відэакафэ.

Начное шоу заваявала папулярнасць глядачоў — білеты раскупляюцца задоўга да пачатку прадстаўлення.

ДЛЯ НУМІЗМАТАЎ

Падзеяй года для нумізматаў рэспублікі стане выхад у свет каталога манет, сігнальных экзэмпляры якога ўжо надрукаваны. Вядомыя палітыкі і правядыры пралетарыяту, выдатныя дзеячы навукі і культуры, знамянальныя даты ў гісторыі нашай Радзімы і цудоў-

ныя помнікі архітэктуры — такой шырокай палітрай прадстаўлена шматвяковая гісторыя дзяржавы на старонках гэтага выдання. Урэшце, выхад у свет кніжкі-малюткі прынясе сапраўднае задавальненне і калекцыянерам кніг: каталог выкананы на высокім мастацкім і паліграфічным узроўні. Зрабіў гэты добры падарунак нумізматам цэнтр вольнага часу «Вір» разам з мінскім гарадскім клубам калекцыянераў «Пошук».

Выпуск каталога — толькі пачатак выдавецкай дзейнасці цэнтра. Ужо цяпер у планах «Віра» выданне асобных прац філосафа і багаслова Аляксандра Меня, некаторых твораў Уладзіміра Вайновіча.